

Intervju med finska krigsbarnet Anita (Tellervo Sirviö) Johansson, Falkenberg.

Född i Pikisaari, Uleåborg, Finland.

Berättar om sin upplevelse som finskt krigsbarn i Halland.

Intervjuare: Anna Lindqvist, Hallands bildningsförbund. Halmstad 2017.

Förkortningar: AJ= Anita Johansson, AL= Anna Lindqvist

Dialektala uttryck och talspråk:

Eh= talspråk

Dom= de, dem

Nån, nåt, nånting = någon, något, någonting

Dan= dagen

Mhm= talspråk för till exempel jaha

Pojk= pojke

Hära, dära= här, där

Valkoinen linna= vita slottet

Kyllä minä puhun vähän suomea= Ja, jag talar lite finska

Tatt= tagit.

Timmavis= flera timmar

Fönstrena= fönstren

Sån, sånt= sådan, sådant

Ihopa = ihop

Bedrevet= bedrivit

Hållt= hållit

Blett/ blidde= blivit/blev

Bröte= bråte

Uberlöjtnant= överste löjtnant

Halledudanens = utryck liknande, oj då

Taggatråd= taggtråd

Morne= morgon

Achtung= aktning, respekt

Skjötna= skjutna

Isstod= pelare av is

Vröla= vråla

Inspelning 1

AL: Så har jag en sån här, för annars blir mitt minne väldigt vagt. Eh, och jag har lite frågor, jag har också liten faktadel, vi kan börja med, så att jag har dina uppgifter på rätt sätt. Här, ska vi se, så mycket papper, så mycket papper. Det kan vi ta sen. Här var en så, då börjar vi med namn.

ATSJ: Anita Tellervo.

AL: Hur stavar du till det?

ATSJ: T, e, l, l, e, r, v, o.

AL: Mm. Och så Johansson?

ATSJ: Sirviö.

AL: Då får du stava till det också.

ATSJ: S, i, r, v, i, ö.

AL: Sirviö, mm.

ATSJ: Ja.

AL: Och det är det du är född som?

ATSJ: Ja.

AL: Mm.

ATSJ: Jag är född på en ö, som heter Pikisaari.

AL: Ok, får du gärna stava till det också.

ATSJ: P, i, k, i .

AL: P, ska vi se, p, i, k, i.

ATSJ: S, a, a, r, i.

AL: I, Pikisaari. Och vilket år?

ATSJ: 34, 1934.

AL: 1934.

ATSJ: April, 13e.

AL: Mm.

ATSJ: Och jag är för tidigt född. Prematurt barn.

AL: Ok? Hur långt, hur länge?

ATSJ: Det vet jag inte, men jag hade alltid sår här, sen dom drog ut mig med tång. (Anita pekar bakom sina öron)

AL: Jaha.

ATSJ: Så jag, enda till, jag skulle resa hit, jag var fem år. Så hade jag alltid en virkad mössa, på.

AL: Mm.

ATSJ: För mamma var rädd att det, jag skulle pilla, eller andra barn skulle pilla på dessa såren.

AL: Jaha. Så dom höll i så länge?

ATSJ: Ja, förstår du, dom gick och läktes, så gick de upp, och jag, när jag började i sjukvården, så denna Silonsalvan, den kände jag igen doften på. O beware mig väl! Det är ju detta mamma strök på. Och så rev hon bort dom här ruvorna, så det skulle läka sig.

AL: Ja...

ATSJ: Ja, och dom undrade varför jag skulle ha den här, virkade mössan på.

AL: Mm.

ATSJ: För jag ville ju inte ta av den. Och det var ju för dessa här.

AL: Såren där. Men när försvann dom?

ATSJ: Ja, dom försvann ju då, när jag, jag var här några månader. Och då tvättade dom ju, ja, jag vet inte vad dom gjorde. Men det läkte sig här, när jag var här. Den första gången.

AL: Ja, mm. Och då, vilket år kom du hit? Du sa du var fem år, så var det 39 du kom hit första gången? (1939)

ATSJ: Ja, det måste det väl vart. Det måste det, för det kunde inte vara på nyåret 40. För vi, för vi var på landet kommer jag ihåg. Hos farfars, farfars brors änka, som hade gården, fädernegården.

AL: Mm.

ATSJ: Och där var vi, för de bombade ju så, i alldeles så.

AL: Mm.

ATSJ: Faster Ida och farmor, och så vi fem barn, och mamma. Vi fick komma dit. Och det var ju på vintern men, om det var innan jul eller, ja, jag har svårt för att veta det.

AL: Mm.

ATSJ: För jag fyllde ju sex år här. Jag fyllde i april och jag har kort på det, antingen är det den dan jag reste.

AL: Ja.

ATSJ: Tillbaks till Finland, eller var det min födelsedag dom tog dessa korten.

AL: Ja, ok, mm.

ATSJ: Jag vet inte.

AL: Nej. Och vilken bostadsort kom du till här i Sverige?

ATSJ: Kom till Vinbergs samhälle, Bananvägen, numera Bananvägen 1. Men då var det Töringe 3.

AL: Mhm?

ATSJ: Anna Johansson och hennes föräldrar.

AL: Och din adress idag, där du bor?

ATSJ: Det är Larsstad 270, 311 95 Falkenberg.

AL: Japp, som sagt. Så har jag lite frågor, och ibland så är dina berättelser viktigare än mina frågor. Så ibland så täcker man in dom så jag behöver inte ställa alla, så det märker vi. Eh, så mina första frågor handlar om Finland. Vad du minns därifrån, dina första minnen kanske?

ATSJ: Jaha, första minnen det är barndomen på ön, och vi bada. Där var låg, alltså sandstrand. Och det är ett av de minnena att vi var där, och det var, pappa jobbade ju på, som arbetsledare på Uleåborgs yllefabrik.

AL: Mm.

ATSJ: Och det var maskinchefen, han bodde alldeles nere vid stranden. Det var hans fru som hade uppsikt över alla dessa ungarna.

AL: Ja.

ATSJ: Vi var la 15, väl 15 stycken säkert. Och det, och det var ju vi i och plaskade hela dagen. Så på kvällen så hörde man bara pappa ropa - on aika mennä nukkumaan.

AL: Och vad betyder det?

ATSJ: Det, det är tid att gå och lägga sig.

AL: (Skratt) Ja.

ATSJ: Tuli kotiin. Kom hem.

AL: Mm. För ni ville bara vara ute hela...

ATSJ: Ja, vi ville bara vara där och plaska, det var ju så bra. Det var det, det är ett av dom minnena man har.

AL: Mm.

ATSJ: Och så alltid, att det var finns väder.

AL: Mm.

ATSJ: Det är väl märkvärdigt?

AL: Ja, visst.

ATSJ: Att det var solsken överallt.

AL: Mm, så varma somrar.

ATSJ: Ja.

AL: Kalla vintrar?

ATSJ: Oh! Oh, så kallt.

AL: Mm.

ATSJ: Första flyglarmet, det, det sitter som, ja. Vi hade precis ätit middag, vi åt alltid middag på kvällen, vid sex tiden. Och då kommer ju flyglarmet. Och vi började ju gallskrika, vi tre små, mina tvillingbröder och jag. Och det var ju till att ta skydd i mammas kjolar.

AL: Ja.

ATSJ: Det var tryggheten.

AL: Mm.

ATSJ: Och pappa var hemma och han, han tänkte vad i hela världen, var ska vi? Vi går ner i källaren. Och det gjorde vi, och grannen kom också. Men så tänkte pappa, att skulle det hända någonting så blir vi ju helt inlåsta här.

AL: Mm.

ATSJ: Så vi gick ju upp igen. Och det var ju vinter och kallt, usch.

AL: Mm.

ATSJ: Och mamma hade sytt utav, mjöl och socker och sånt var ju i stora säckar på 25 och 50 kilo. Dom hade ju ransonerat.

AL: Ja.

ATSJ: Alltså, ja. Och det hade hon sytt små caper utav, som vi skulle ha när vi sprang till skyddsrummet. Och det tog vi ju på oss. Och vi sprang ju, det var ju en bit ifrån. Och sen var där ett öppet, ja det var som en gata över hela ön. Och där kom ju folk och gick och sprang och sprang, och vi sprang. Och rätt var där var så kom där ju ett flygplan och störtduk. Och så spårljus slängde den ju ut. Och så kulsprutorna.

AL: Usch då.

ATSJ: Och vi slängde ju oss på marken, med dessa här. Såg ju ut som stenar.

AL: Ja, ja. Så ni var kamouflerade?

ATSJ: Ja, ja, det var kamouflage det där. Och vad dom sköt! 1958 så var jag hemma, och fortfarande fanns det kulhål på denna Vethalas hus, som vi sprang förbi.

AL: Var det nån som blev träffad?

ATSJ: Ja, det var nog nån, men det kommer man ju inte så ihåg. Men man hör ju skriken.

AL: Mm.

ATSJ: Och så kom vi ner i, i skyddsrummet, och det är byggt på nått särskilt vis. För man kommer inte direkt in, utan dörren var ju en sluss så inte ljuset skulle synas.

AL: Ja.

ATSJ: Och så, åh så med bomber dom fällde. Och det kom ju grus och det kom, fast än det var klätt med bräder, väggarna och golvet, taket.

AL: Mm.

ATSJ: Och så var det fastspikade bänkar på sidorna.

AL: Mm. Hur stort var det?

ATSJ: Ja det var när en plats för 50 personer. I det skyddsrummet som vi hade i alla fall.

AL: Ja, fanns det många?

ATSJ: Ja, det var fem, sex som dom byggde. Och de såg ju ut som, ja, kullar. Det var ju klätt med gräs. Och sen när kriget var slut så hade dom de till rotfruktskällare.

AL: Ja...

ATSJ: Ja, och allt annat, det var ju, ja det blev ju...

AL: Mm.

ATSJ: Ja, nej alltså det, och då när flyglarmet kom och innan vi gick ner i källaren. Så gick pappa ut på trappan, och han såg, det var månsken också. Han såg dessa dubbeldäckare, för jag var ju nyfiken, följde med han ut. Där satt piloten, och så skytten under.

AL: Mm. Så ni kunde se dom?

ATSJ: Ja, kunde se dom så. Dubbeldäckare dom har ju inte, ja dom hade bara glas framför sig så.

AL: Mm.

ATSJ: Ja, det var o, usch.

AL: Ja, otäckt. Men minns du att dina föräldrar var rädda?

ATSJ: Nej, dom visade ju aldrig nånting.

AL: Nej.

ATSJ: Och pappa fick ju aldrig gå ner i skyddsrummet, han tillhörde hemvärnet. Och eftersom han var arbetsledare och avdelningschef för färgeriet på denna yllefabrik, och maskinchefen, och platschefen, och så han som skötte kontoret, dom var fem, sex man som inte blev inkallade. Ja, dom blev inkallade, men fabrikschefen, han som ägde det. Han sa ifrån att det går inte, då får jag stänga fabriken och dom tillverkade militärtyger alltså, till militären. Och såna här, vad heter det?

AL: Alltså deras mössor eller deras hjälmar?

ATSJ: Ja, hjälmskydd. Det hade dom la. Och strumpor eller sockar. Och såldes. Dom tog emot då ull, som dom tvätta, spann och sen vävde dom. Och pappa hade ju färgeriet, så färgsatte dom.

AL: Mm.

ATSJ: Och han hade en av Finlands duktigaste designer som elev vad det gällde färger.

AL: Ok.

ATSJ: Han gjorde sina dekokter själv. För det fanns ju inte, det fick dom ju ta fram själv.

AL: Ja.

ATSJ: Och under tiden hon var där så tillverkade dom, dom första sportkläderna, och det var, jag fick, maskinchefens flicka fick, och den gamla tvätterskans yngsta dotter, hon fick också. Och jag fick en med blått ylle, och muddar som utav samernas färger.

AL: Ja.

ATSJ: Den blåa färgen såg jag på tv när samerna hade sitt ting.

AL: Just det.

ATSJ: Och precis samma muddar hade jag på, på jackan till den och på byxorna där nere.

AL: Mm.

ATSJ: Och det var denna designern som...

AL: Ja, ok.

ATSJ: Och dom andre hade grön och brun, men jag fick den finaste tyckte jag. Och det fick vi till julklapp. Det måste varit 40 då, julen 40. (1940) Och där, när jag kom till Sverige hade jag ju denna dresen på mig. Och dom tyckte ju det var något i alldeles, att byxor och sånt, det fanns, var ju inte här ju, nånting. Inte.

AL: Då var ju unik.

ATSJ: Ja.

AL: Mm.

ATSJ: Men ungarna, när man var ute och lekte, och det kom ett flygplan. Då sprang jag och gömde mig under granarna där var, som var.

AL: Mm.

ATSJ: Och ungarna var ju försvunna när jag kom, och jag tänkte, vad är det här. Och dom bara skrattade åt mig.

AL: Mm.

ATSJ: Ja, det är klart, dom tyckte la jag betedde mig konstigt. Men det hade jag ju fått lära mig hemma, att jag skulle gömma mig.

AL: Ja, visst. Och det förstod inte dom?

ATSJ: Det förstod inte dom.

AL: Nej.

ATSJ: Alltså, ja, ja. Innan vi reste så talar ju mamma och pappa om, Ruotsi, det är ju Sverige på finska. Att ni kan få eventuellt, ska resa dit. Och ni får sova på nätterna, utan att bli väckta av flyglarm. Och så får ni äta, och det finns mjölk. För det var ju ransonering av allting. Man blev tilldelad mjölk, jag kommer inte ihåg hur mycket. Så ibland kunde man vara så törstig och ville ha ett glas mjölk och det fanns inte.

AL: Nej.

ATSJ: Jag vet att en gång var jag i affären och det hade inte kommit nån mjölk på förmiddagen. Utan dom sa att det kommer senare på eftermiddagen, och det hade ju vart såna flyglarm så det... Och vi väntade, det var flera stycken, det kom aldrig nån mjölk.

AL: Nej.

ATSJ: Vi fick ingen mjölk den dan.

AL: Mm.

ATSJ: Så är det. Och här, ungarna, om dom förstår vilka förmåner dom har. Att få mat och äh, dom är ju bortskämda, dom vet inte var hunger är. Men i skolan, pappa fick ju betala en viss summa för att man skulle få lunch. Och då fick man ju lämna lite kuponger, också. Och det var ju inte nån sådär, kött eller sånt, det var ju gröt och välling på morötter och kålrötter.

AL: Ja.

ATSJ: Och jag kommer ihåg en jul, det var julavslutning, då fick vi varsin Lussekatt. Ja, det hette ju inte så i Finland men. Och ett stort hjärta, pepparkaka. Då var det, då ska jag tala om att det var, ja...

AL: Fest?

ATSJ: Det var fest, ja!

AL: Mm.

ATSJ: Ja.

AL: Men då förberedde era föräldrar er på att ni kanske skulle, att du kanske skulle åka hit?

ATSJ: Mm.

AL: Kommer du ihåg hur det kändes?

ATSJ: Nej men det var spännande. Vi tyckte, jodå det skulle vara spännande och resa.

AL: Mm.

ATSJ: Och reste, ja. Vi var ju fem stycken, alla skulle åka, tyckte mamma, ja. Och pappa var väl lite så där att nån skulle stanna hemma, men, nej. Hon tyckte att dom skulle... Och när vi fick, det skulle ju beviljas. Det var ju mycket pappersexercis. Så blev vi kallade till samskolans gymnastiksal, att vi skulle träffas, träffas där. Ja, det var på kvällstid, var det. Och få våra lappar, och allt detta här. Och sen skulle vi direkt till tåget. Och eftersom vi bodde på en ö, så var det ju isväg alltid på vintern.

AL: Mm.

ATSJ: Och den gick vi ju på, det var farmor och faster Ida och mamma och pappa, och så vi barn. Och pappa bar en utav pojkbarna för dom är ju ett år yngre än jag.

AL: Mm.

ATSJ: Och, det var ju kolsvart, han hade ju en ficklampa, som han... Så sa han bara – pysähtyä! Stanna. Jaha, vi stannade ju, så började han lysa, han hörde nånting.

AL: Mm.

ATSJ: Då var där öppet vatten.

AL: Ja...

ATSJ: Det var strömfört, tio, tolv meter framför. Och du vet, då hade vi gått rätt in i vaken om vi inte.

AL: Usch då, ja.

ATSJ: Ja, och detta talar faster Ida om sist när jag var och träffade henne, och det var 2001, att – det glömmet jag aldrig. Sa hon, för vi kunde gått direkt i döden.

AL: Ja, usch jag.

ATSJ: Om inte han hade hört.

AL: Ja.

ATSJ: Och så haft denna ficklampan.

AL: Och då fick ni gå?

ATSJ: Ja, en stor omväg, oj. Ja.

AL: Farlig tillvaro låter det som.

ATSJ: Ja, jo, jo. Alltså det, mamma var ju alltid änglig och sa att ni får inte gå ner till stranden ensamma. Det var förbjudet, men ungar! Tala om det.

AL: Ja.

ATSJ: Vi stack la dit allt som var. (Skratt) Ja, ja så är det. Men jaha. Men när vi åkte till landet, till detta här, farfars brors, som hade gården, fädernesgården. Så åkte vi tåg först, och sen skulle en bonde med häst och kälke hämta oss. Och det gjorde han ju. Och det var ju fårpläd, fårgrejer vi hade på oss. Och så, det var ju lite dåligt väder, snöyra, kommer jag ihåg. Så vi fick stanna vid en annan bonde. Och det hade varit en skola där, så ändan på huset var skola och det andra ändan där bodde han, och hans familj. Ja, de hade en pojk och så frun, ja. Och vi fick ligga i lärarinnans rum, hon var, hon var inte där, alltså. Det var, och det var en grå, grå byggnad. Och där fanns inget ljus, fanns inget ljus. Och det var bara en gardin däruppe. Och vi skulle lägga oss på kvällen, ja, det gjorde vi ju. Och rätt var det var, jag kommer så väl ihåg att det var jag som gallskek.

AL: Mhm?

ATSJ: Jag tittade ut, så såg jag, två, tre skepnader mot den vita snön. Och dom hade såna här mössor som ryssar har, med en liten tipp.

AL: Mm.

ATSJ: Oh, nej, mamma gick ju fram till fönstret, ja. Hon såg ju dessa här. Sprang hon in till bonden där, och dom fick ju på sig kläderna och bössor. Och stack ut. Det var ju en bra stund. Men vi hörde ju skott.

AL: Jaha.

ATSJ: Men jag vet inte, dom pratade inte om nånting, hur eller nått. Men dagen efter så såg vi att det var spår, att det hade vart, att dom hade sprungit in till skogen. Det är klart att, dom trodde la att detta gråa, längan utan ljus eller nånting, att det var en öde, så dom kanske skulle haft, ja, tatt lä där alltså. Ja, ja, jag vet inte hur det gick med dessa här.

AL: Så dom berättade inte när dom kom tillbaka?

ATSJ: Nej, nej, nej, dom sa ingenting, om nånting alltså. Vad det gick eller hur det blev, för dom var borta en bra stund, dessa här två. Yngste sonen och han.

AL: Mm. Men då var det ju tack vare att du vaknade och såg dom, som.

ATSJ: Ja.

AL: Så det var ju tur, antagligen.

ATSJ: Ja, ja. Usch då, det är klart, dom hade skjutit oss allihop, det hade dom gjort. Och så en dag blev där ju förskräckligt flyglarm. Och när vi var komna till farfars hem, alltså det som änkan hade efter hans bror. Och det blev förskräckligt, usch, längre bort var där en skola och telefonstation. Och ungarna var ute och lekte och så kom detta flygplanet. Och där gick ju en väg, och dom slängde, var det handgranater, eller vad det var. För hela vägen blev ett enda... (Hon visar med händerna att vägen exploderade) Det var precis bara gropar och gropar.

AL: Mm.

ATSJ: Och vi gick ju, sprang in i skogen. Då skulle man stå så, och krama om och ansiktet mot stammen, och så krama så. Absolut inte titta up eller nånting.

AL: Mm.

ATSJ: Mamma och faster och faster Ida var det la. Dom tog varsin av pojkarna och hade mellan sig och trädet. Och där stod vi, det var ju inget skydd egentligen men det var ju ändå. Uppifrån så ser man ju att där är folk, om inte träden är för täta. Men det var det enda sättet, dom hade inga skyddsrum där.

AL: Och då var du inte gammal?

ATSJ: Nej, det var jag inte. Usch, ja det är såna där. Och så, vi tre ungar, vi grävde, vi grävde. Hur i hela världen kunde vi gräva i denna frusna snö? Vi grävde gropar på gården där. Och farmor kommer ut och, och skäller, oh så arg hon var – vad gör ni, ungar? Så får ni inte göra! Tänk om han kommer, drängen med hästen, han kan trampa i och bryta benet!

AL: Mm.

ATSJ: Det förstod ju inte vi.

AL: Nej.

ATSJ: Så drängen kom ju och han fick ju skuffa i, vet du, snö så gott det gick. Och det gick la an så länge hon hade drängen till hjälp. Hon hade ju några kor och grisar och får och höns. Men så blev han ju inkallad, och då kunde hon inte sköta sig. Så, staten löste ut alltihopa. Hästarna kom ju ut till fronten, och det tyckte hon ju var förskräckligt.

AL: Mm, det kan jag förstå, usch då.

ATSJ: Ja. Så staten löste ut detta hemma, med skog och allt. Så hon fick en hyresfastighet, nästan ett helt kvarter i Brahestad.

AL: Mhm.

ATSJ: Så det var, ja pappa sa att det var bra betalt alltså, men det är klart, skogen var ju sånt värde i.

AL: Ja.

ATSJ: Så hon, ja så hon flyttade ju till Brahestad, ja, ja så är det. Jaha, jag har...

AL: Du har lite grejer vi kan titta på.

ATSJ: Vad är nu detta, det är, mamma har skrivit ett brev, och fått det översatt. Första gången vi var.

AL: Mm.

ATSJ: Det var ju censur på allt, allt, oj, uj uj uj.

AL: Ja, man fick inte skriva vad man ville, kanske?

ATSJ: Nehej, åh inte då. Då så var det bara strukit över med en massa svart.

AL: Ja.

ATSJ: Så det kunde man inte.

AL: Men här står, att det var 1940, är ju det här daterat där då. (Hänvisar till brevet)

ATSJ: Ja.

AL: Femte augusti. Jag tar gärna kort på det sen.

ATSJ: Ja.

AL: Så sparar vi det.

ATSJ: Ja, och så var vi där och i Norrland kallar dom, det är spisrum, alltså det är ett kök som är väldigt stort. I Norrland kallar dom, men i Finland heter det pörte.

AL: Mm.

ATSJ: Och där låg vi barn, och mamma och faster Ida. Och drängen, låg i ett hörn längst ner. Och vi låg här uppe, och flickorna kivades om att ligga på murstocken.

AL: Mm.

ATSJ: Alltså det var inmurad ugn. Och däruppe, där blev nån, ja det var varmt och gott.

AL: Ja. Var ju smart.

ATSJ: (Skratt) Ja. Det var mina äldre systrar.

AL: Hur många syskon var ni?

ATSJ: Fem.

AL: Fem stycken, och du var, i ordningen?

ATSJ: Jag var tredje.

AL: Nummer tre.

ATSJ: Här är nått som... (Hänvisar till ett diplom och en medalj)

AL: Mhm.

ATSJ: Vi fick från...

AL: Ja, just det. Och Anna Carlsson, var det din fostermor?

ATSJ: Ja.

AL: Här då?

ATSJ: Ja.

AL: Mm. Och medaljen där ja.

ATSJ: Ja.

AL: Mm

ATSJ: Sen fick jag nånting här. Det är också kanske, och det har mamma skrivet. (Hänvisar till ett diplom)

AL: Jaha, ja. Helli, det var din mamma?

ATSJ: Ja. Helli Magdalena, hette hon.

AL: Mm.

ATSJ: Där är, det är ön. (Hänvisar till en almanacka med målningar från Pikisaari)

AL: Ja, ja.

ATSJ: Där ja kommer ifrån.

AL: Ja.

ATSJ: Det bodde en ingenjör där, han var, där var ett varv. Dom byggde små båtar. (Hänvisar till en bild i almanackan)

AL: Mm.

ATSJ: Det syns inte, men där är ju hyreshus byggt på området.

AL: Och där bodde ni står det.

ATSJ: Ja.

AL: Var det en stor ö eller en?

ATSJ: Nej, den är inte stor. Här är, alltså dom renoverade, dom tog ner husen, dom var timrade. Varenda planka eller vad jag ska säg, dom fick ett nummer, så dom kunde sätta ihop det igen.

AL: Just det, ja.

ATSJ: Och det var på 50talet dom gjorde det.

AL: Mm.

ATSJ: Vårat hus är där, nånstans, men var?

AL: Mm. Det är fina hus.

ATSJ: Där var, där gick jag i söndagsskola i det huset. (Hänvisar till målning i almanackan)

AL: Ja.

ATSJ: Det var söndagsskola. Och det är ingenjörens lusthus.

AL: Mm, vad fint med det hära tornet där.

ATSJ: Ja. Nej men detta är la, detta är ju platschefens, dom bodde här.

AL: Mm.

ATSJ: Och här, här hade dom intag av den, råullen.

AL: Ja?

ATSJ: Riktiga järnvägsspår, alltså, dom hade. Och här är själva huvudbyggnaden.

AL: Mm, fabriken?

ATSJ: Ja. Numera är den en handarbetsinstitutet, för när jag var där 2001 då hade dom utställning på, i pappas tjänstebostad.

AL: Ja.

ATSJ: Och detta är Vethalas hus, det var den som var helt fullt av skotthål när jag var där 58. (1958)

AL: Mm.

ATSJ: Vad är detta? Jo, det hör till fabriken också, det är nånting, vet inte riktigt vad. Det är blivande studenter som gick på konst, ja, var det var. Det är dom som har ritat alla dessa.

AL: Ja, ja.

ATSJ: Här är vårat hus.

AL: Ja. Vad fint hus, stort.

ATSJ: Ja, det var stort.

AL: Mm, och där bodde ni med, fem barn och två vuxna?

ATSJ: Ja, jag är född i detta rummet. Och när jag var där 58 och farmor levde, hon var kommen till ålderdomshemmet eller vad jag ska säga att det hette. (1958) Så sa hon – och du har blivit så stora damen. Så sa jag – vad menar du med det? Jo, barnmorskan som förlöste dig, hon sa att den lilla, hon kommer inte att leva. Sa hon direkt, och så har du blett så stor.

AL: Ja, du bevisade henne fel.

ATSJ: Ja. Så nu 2001 så var jag inne där och det, där är tre våningar nu.

AL: Ja.

ATSJ: Så jag var inne och titta här.

AL: Bor där några familjer där eller, används det som bostad?

ATSJ: Ja, jajamän, det är helrenoverat, så det är modernt. Avlopp och allt sån, och rinnande vatten och värme och allting.

AL: Mm.

ATSJ: Men det fanns ju inte på den tiden. Vi hade utedass.

AL: Mm.

ATSJ: Fick hämta vattnet hos denna Vethala som jag sa.

AL: Mm.

ATSJ: I deras brunn. Och det var inte vem som helst, fick hämta vatten i deras brunn. Utan dom fick ta ute i...

AL: Sjön?

ATSJ: Ja, och koka. Och det gick la bra det med, men tänk sicket kånkande och sicket, va. Vatten in, smutsvatten ut. Här är nått, jag var där när en fyllde 100 år.

AL: Mm, ja.

ATSJ: Det står la på svenska också? Det är Pikisaari detta. (Hänvisar till vykort)

AL: Mm. Jättefint.

ATSJ: Konstnärer som har målat. Detta är domkyrkan i Uleåborg.

AL: Fint, hur långt var det till Uleåborg från Pikasaari där?

ATSJ: Nehej, det var inte långt, har jag ingen, jag har för mig att det ska vara nån...

AL: Karta?

ATSJ: Karta, nej det var ju alldeles intill.

AL: Mm.

ATSJ: Men jag har för mig att jag hade en karta med mig.

AL: Ja, vi kan titta på det sen.

ATSJ: Ja, så är det.

AL: Vad hette dina föräldrar? Vad hette din pappa?

ATSJ: Veinö Oskari Sirviö.

AL: En gång till, Veinö.

ATSJ: Oskari.

AL: Mm.

ATSJ: Sirviö. Och Helli Magdalena.

AL: Mm.

ATSJ: Hon var född Pulkkinen.

AL: Ja.

ATSJ: Och här är min docka.

AL: Jaha.

ATSJ: Har du sett, har du sett?

AL: Oj då.

ATSJ: Fick denne dockan när jag var åtta, tio år.

AL: Ja. Det var en liten en.

ATSJ: Vad har jag skrivit där?

AL: Ja, fick denna dockan när jag var åtta, tio år gammal. Tillhör Anita Tellervo Sirviö, född 13/4 i Uleåborg, Pikisaari.

ATSJ: Ja.

AL: Ja, fick du den när du var i Finland eller när du var i Sverige?

ATSJ: Det var ja när jag var i Sverige.

AL: Ja.

ATSJ: Det var nog modernt då, med såna där.

AL: Ja.

ATSJ: Babydockor. Har du sett sicken.

AL: Och så står det god jul här, så det var väl runt... Ja, en sån liten.

ATSJ: Har kunnat bevara den så.

AL: Ja. Vad roligt. Ja, det kan vi ta ett kort på också, det är ju roligt att se.

ATSJ: Och detta, den sista gången, det var en julklapp. (Anita visar en porslinsfigur)

AL: Ja.

ATSJ: Det är Habel, eller den där, fina märket.

AL: Födelsedagspresent 1940, tillhör Anita.

ATSJ: Och här är med, en kopp.

AL: Mm. (Läser på en lapp) "Denna kopp med", jag ser inte, "fick jag av moster Impi", heter hon så?

ATSJ: Ja.

AL: "Jokela, född Pulkkinen. 1940 på min 6 års dag, 13 april. Tefatet har gått sönder. "Så det har vart ett fat till.

ATSJ: Ja. Jag vet inte vad detta är för någonting?

AL: "Mer än leva, fann jag var att älska". Står det. Minne av 1940 talets hjälp till Finland. Så är det ett barn där på andra sidan. (Läser på en medalj)

ATSJ: Jaha.

AL: Ja.

ATSJ: Denna väska fick jag av mamma året 42 när jag skulle resa till Sverige, börsen kom, är borta. (1942)

AL: Mm.

ATSJ: Alltså ja, titta där.

AL: Ja.

ATSJ: Där ligger nog nånting.

AL: Vad är det här?

ATSJ: Det är en spegel.

AL: Ja, jag ser det, det är nån filmstjärna där, ser det ut som.

ATSJ: Ja. Det är det la.

AL: Ja. Så ligger det små lappar överallt. "Denna lilla plånbok hade Anita med sig när hon kom till Sverige 1946, för sommarferier", står det.

ATSJ: Ja.

AL: Ja. Här är pengar.

ATSJ: (Skratt)

AL: Ska vi, det var inte stora du. Ska vi se, en mark.

ATSJ: Jaha. En finsk.

ATSJ: Ja, och så fem...

ATSJ: Penni.

AL: Ja, just det. Fem penni. Ja, en sparad liten skatt.

ATSJ: Jaha.

AL: Välanvända ser dom ju ut att vara. Så du hade dom med dig? Här ligger också en liten lapp.

ATSJ: Ligger en lapp?

AL: "Bussarna stadstrafiken Halmstad", står här. "1967 till 69 då jag gick min utbildning".

ATSJ: Ja. Undersköterska, jag läste till det.

AL: Ja, i Halmstad?

ATSJ: Ja.

AL: Mm. Ja, roligt.

ATSJ: Det var Uleåborgs första höghus. (Hänvisar till ett vykort) Och det blev färdigt nästan till kriget börja, så dom var livrädda att dom skulle bomba det.

AL: Ja, det är klart. (Skratt) Virtaslottet, kallades det?

ATSJ: Vita slottet.

AL: Vita slottet, ja.

ATSJ: Valkoinen linna.

AL: Mm.

ATSJ: Och det är stadshuset, i Uleåborg. (Hänvisar till vykort)

AL: Mm.

ATSJ: Och det är länssjukhuset där Margit gick och utbildade sig till sjuksköterska. (Hänvisar till vykort)

AL: Ja, så det är vykort dom skickade hit till dig?

ATSJ: Ja. Här har jag en, släktbok. Och det är skickat ifrån... 2001 då fick jag tag på den.

AL: Ja.

ATSJ: Och, där är Sirviö gården.

AL: Mm.

ATSJ: Han var våran anfader på farmors sida. Var fogde i Kajaani stad.

AL: Vad hette det sa du, Kajaa...?

ATSJ: Kajaani.

AL: Mm.

ATSJ: Kajaani, här i, socken står det. Han hade egen här och fick ta upp skatt.

AL: Mhm?

ATSJ: Ja, och hade gårdar, hur många gårdar under sig, det vet jag inte. Men tre gårdar i rakt nedstigande led fortfarande i släkten.

AL: Mm.

ATSJ: Men här, var är nu den? Det står ju på finska, så det...

AL: Mm, men pratar du finska idag?

ATSJ: Kyllä minä puhun vähän suomea.

AL: Mm, så du kan läsa också, utan problem.

ATSJ: Här är vårt, och vi tillhör den släkten, där. (Hänvisar till släktträd i släktboken)

AL: Mm, så det var Hieki där, som var fogde där som du sa.

ATSJ: Mm, ja.

AL: Heiki... Mm. Det är ju häftigt att kunna gå så långt tillbaka.

ATSJ: Ja, så långt var det, som läkaren i Helsingfors har, har forskat.

AL: Ja. 1555, ja Det är inte illa.

ATSJ: Nej, det fanns la knappt nån, dom förde väl ingen bokföring, över folket längre.

AL: Nej.

ATSJ: Inte längre fram än då.

AL: Mm. Så hela den här boken är om er, din släkt då.

ATSJ: Ja, på farmors sida, det är bara farmors sida.

AL: Och det var din farmor som ägde den här gården med all skog?

ATSJ: Nej.

AL: Var det din farmor som ägde den här gården med skog?

ATSJ: Nej, det var det inte, utan det var farfars bror och hans änka.

AL: Ja, ok.

ATSJ: Ja, här är massa konst. Det blev ju så mycket släktleder så.

AL: Ja, det kan jag tänka. Men minns du första gången du reste till Sverige?

ATSJ: Ja.

AL: Hur resan gick till?

ATSJ: Det kommer jag, jag vet, i alla fall, när vi kom på tåget så fick vi sitta i, i en del av vagnen för oss själv. Vi var ju fem stycken och plus grannens två flickor, det fick ju inte plats mer i den.

AL: Nej.

ATSJ: Och det sista min mamma sa till min äldsta syster, hon hade en pojk i ena, bägge sidor.
– Att försök att dom inte blir delade.

AL: Mm.

ATSJ: För dom var ju tvillingar.

AL: Ja.

ATSJ: Men det var ju lättare sagt än gjort.

AL: Ja.

ATSJ: Så det var det sista jag visste. Och det gick ju, ja. Det är klart det var kvällen, och var man ju trött. Men jag kommer ihåg i alla fall, att vi kom på bussar i Stockholm. Och vi åkte förbi slottet, för då sa dom – kuningas asuu täällä. Kungen bor här.

AL: Mm.

ATSJ: Och vi såg hur det var ljust, och ljust, det var ju kolmörkt allting i Finland, fick ju inte se nånting.

AL: Nej.

ATSJ: Och där var ljust och det var ju fantastiskt och komma, och det var ljus i husen och ljus i gatorna och, ja. Man fattar ju inte. Och vi kom till ett uppsamlingsläger, ja eller, det var ett hus, vet inte vad det var. Och där blev vi ju läkarundersökta, badade, alla våra kläder togs ifrån oss.

AL: Mm.

ATSJ: Fick inte ha dom på, fick nya kläder. Och undersöktes riktigt ordentligt så vi inte hade lus.

AL: Mm.

ATSJ: Och jag vet att, hur länge vi var där det vet jag inte. Men i, rummet intill så gick där barn med turbaner, och det luktade så konstigt. Och det var ju såna som hade löss.

AL: Ja.

ATSJ: Och vi fick absolut inte gå dit in, eller vara i närheten av dom, nej. Det och då, det var en "Lotta" som kunde prata med oss, och sa att dom har ohyra. Så ni ska inte vara där. Och jag kommer så väl ihåg att jag fick en rosa, med små rutor, klänning, rosa med små, små rutor och chemisett, som det hette, här. Och jag tyckte jag var så fin, så fin. Och sen en dag så kom kronprinsen, och Louise på besök där.

AL: Jaha.

ATSJ: Det kommer jag så väl ihåg, för hon hade, hade en hatt, som mamma hade nånting liknande. Så jag tänkte, men herre, hon har ju samma hatt som mamma. (Skratt)

AL: (Skratt) Ja.

ATSJ: Men det hade hon ju inte, utan det var väl nått liknande. Och sen nått jag kommer ihåg var att vi fick varsin halva apelsin och så banan.

AL: Mm.

ATSJ: Jag tror det var bara en halv banan och halv apelsin. Ja, det var ju nånting fantastiskt.

AL: Mm.

ATSJ: Det hade vi ju inte fått på år och dag hemma.

AL: Mm.

ATSJ: Ja, och sen vet jag att det var nån park som vi var ute och, Lottorna tog... Dom hade ansvar för fem, sex barn, denna "Lotta". Och fick med henne ut och åka kälke i nån, men var det vet jag inte.

AL: I Stockholm?

ATSJ: Ja.

AL: Mm.

ATSJ: Men sen, kommer jag inte direkt ihåg hur det gick med, det var la med tåg vi åkte till Falkenberg, här.

AL: Mm.

ATSJ: Och vi blev samlade på Hwitan.

AL: Ja.

ATSJ: Det är ju en krog här.

AL: Ja.

ATSJ: Och rätt var det var så var Margit, min äldsta syster, försvunnen. Och sen försvann pojkarna. Och det var bara Arja och jag kvar, och vi höll varandra i handen så vi kunde inte begripa var i hela världen dom hade... Då hade där vart nån och, ja, ja, tatt dom. Tatt hand om dom.

AL: Mm.

ATSJ: Så Arja släppte inte min hand utan det var Ture och Ester Alexandersson som tog oss hem till sig.

AL: Ture och Ester?

ATSJ: Ja. Så där var vi i alla fall i 14 dar. Ja, Arja behöll dom där, men mig, då visste dom inte hur dom skulle göra för jag skulle ju till Anna och hennes föräldrar.

AL: Mm.

ATSJ: Och så en dag när här var fint väder, solen sken, jag kommer så väl ihåg det, men det var hemskt kallt ute. Så skulle Ester och vi två gå ut och åka sparkstötting, och det gjorde vi. Och så kom vi dit upp till Anna och hennes föräldrar. Och vi fick la, var det, saft och bulle eller jag vet inte. Rätt var det var så tog Annas mamma mig upp på andra våning. Och där hade hon en docka som jag fick, och hon visade mig runt där, och ja. Och så när jag kom ner så var ju Arja försvunnen.

AL: Mm.

ATSJ: Och jag började att vråla, ja, jag skrek.

AL: Mm.

ATSJ: Jag skrek nånting, jag grät, ja det var inte klokt. Och sen så satte jag mig i ett, i en vrå och bara tittade rätt in i.

AL: Mm.

ATSJ: Och när de försökte ta på mig så bara. (Hon visar hur hon rykte bort kroppen)

AL: Mm.

ATSJ: Gjorde jag så här. Och det, jag satt la där, ja dom sa att dom fick ingen ordning på mig.

AL: Nej.

ATSJ: Det var nog en tre fyra dar som jag, och så, jag skulle äta. Jag vägrade sitta jämte dom, utan jag fick, ville sitta vid ett eget bord i rummet intill.

AL: Mm.

ATSJ: Och det tog timmavis innan jag åt. Och det var så sött, det var så sött. Och jag fick, kommer ihåg att jag fick bruna bönor. Och det var ju nånting bedrövligt.

AL: Mm.

ATSJ: Usch, jag hade ju aldrig ätit bruna bönor. Och brödet, matbrödet, smörgåsen, och det var så sött, så sött så. Jag hade ju bara ätit det grovt, det här grova.

AL: Ja.

ATSJ: Ja, och det var så sött jag begrep inte hur de kunde äta sånt här, nej.

AL: Mm.

ATSJ: Ja, ja. Och sen när, jag kommer ihåg, i alla fall då, när Arja hade försvunnit. Så, så bar dom mig, jag skulle ligga där uppe, i ett rum, där var en säng. Och dom skulle klä av mig. Och jag blev vansinnig, jag var ju inte van vid, vi låg ju alltid i underkläderna för vi skulle snabbt komma iväg till skyddsrummet. Och jag blev så vansinnig, jag hade blett så arg, talade dom om. Men när jag hade somnat så hade dom ju klätt av mig.

AL: Mm.

ATSJ: Ja, det är klart att jag tyckte ju det var galet att dom tog av mig kläderna.

AL: Ja, visst. Men då berättade dom inte för dig och Arja att ni skulle bo på olika ställen?

ATSJ: Nej.

AL: Dom berättade inte...

ATSJ: Nej, det var ju ingen som kunde prata med oss, det var ju språket som...

AL: Ja, ja.

ATSJ: Men det är klart, jag förstod ju det sen att vi var, men så att Annas bror Karl han tyckte ju att det var bedrövligt att dägan skulle sitta såna där.

AL: Vad menade han då?

ATSJ: Dägan.

AL: Ja?

ATSJ: Tösen skulle sitta sån där, får hitta på nånting. Så han hade gått och köpt en trehjuling till mig. Och så kom han hem med detta paketet. Jag kommer så väl ihåg det. Han bara peka, att jag skulle gå där, detta stora paketet. Jag tänkte vad, också tog jag. Oh milde jag cyklade med denna cykeln så mattorna flög.

AL: (Skratt)

ATSJ: Då blev det fart på mig, så sen blev jag ju normal om man ska säg.

AL: Mm.

ATSJ: Ja, men det var la inte så konstigt att man reagera på det viset?

AL: Nej.

ATSJ: Det var ju chockartat och bli ensam med folk som jag inte kunde prata med och inte, va,

AL: Ja, visst. Tog det lång tid att lära sig språket?

ATSJ: Nej, det gick ganska fort.

AL: Ja.

ATSJ: Det gjorde det, men så kom, men så skulle vi ju hem då. Vi var bara här några månader.

AL: Ja.

ATSJ: För kriget, dom hade la för sig att det var slut med, så vi skulle ju åka hem sen i april. Det gjorde vi ju, men vad var det nu jag skulle säga? Nu svalde jag det.

AL: Ja, nej det var att lära sig språket. Men sen åkte ni, hur länge var ni här då, första gången? Var det bara några månader?

ATSJ: Ja, det var bara några månader.

AL: Några månader, ja.

ATSJ: Det var inte länge. Om vi kom hit på nyåret så, så åkte vi i april.

AL: Mm.

ATSJ: Så det kan inte ha vart mer än tre, fyra månader som vi var, jag vet inte hur länge vi var på detta i Stockholm.

AL: Nej.

ATSJ: Det kommer jag inte ihåg.

AL: Men hur kändes det sen då att åka tillbaka till Finland?

ATSJ: Joho då, det var vi la glada för, att träffa mamma och pappa.

AL: Ja.

ATSJ: Men det sorgliga var, förstår du, att mina bröder, tvillingarna kom till en gård, en stor gård i Vinberg. Och dom skickade inte pojkarna, dom behöll dom med våld.

AL: Jaha.

ATSJ: Utan tillstånd.

AL: Jaha.

ATSJ: Så när vi kom på, med tåget och mamma och pappa och farmor, och faster Ida, dom var och mötte oss och skulle ta emot oss. Och mamma bara sa – missä ne pojat ovat? Var är pojkarna?

AL: Ja...

ATSJ: Dom är inte här sa Margit, dom är kvar i Sverige. Hon trodde inte på det, hon gick igenom hela tåget.

AL: Ja...

ATSJ: Skulle titta om dom fanns. Och dom fanns ju inte. Och dom försökte med allt, att dom skulle komma tillbaks. Men förstår du, se detta fotot på denna stora framhus och gården och alltihop. Om myndigheterna fick syn på detta, ja, dom sa "det är klart dom blir så bra, dom har inga egna barn så det blir ju så bra."

AL: Mm.

ATSJ: Så dom gav ju upp.

AL: Usch då, mm.

ATSJ: Dom gav ju upp. Men farmor sa att – Helli, hon var så pigg och glad, det blev inte samma Helli för hon hade något sorgset drag över sig.

AL: Ja.

ATSJ: Så, hon dog ju 36 år gammal, 42. (1942)

AL: Mm.

ATSJ: Hon fick tyfus.

AL: Ok.

ATSJ: Och det trodde dom att ryssarna hade skickat ner, för det var bara precis där, på ön. Och det var maskinchefens fru, hon blev sjuk och dog. Och mamma var och hjälpte henne.

AL: Mm.

ATSJ: Men, dom trodde la det bara var magsjuka, ja, ja. Men det var det inte, ja.

AL: Så hon dog 1942.

ATSJ: Så när jag åkte 42 på ja, när var det, på nyåret eller då. För det var sista gången ja. Det måste det ha vart, så dog hon då i juli.

AL: Mm.

ATSJ: Ja, ja det var sorgligt.

AL: Ja.

ATSJ: Det var sorgligt.

AL: Mm, och då var ni ensamma tre barn och er pappa.

ATSJ: Ja, men jag var ju i Sverige, och flickorna var i Sverige också.

AL: Då hade ni kommit hit igen?

ATSJ: Ja.

AL: Mm.

ATSJ: Så min skolgång, det var nånting bedrövligt. Jag gick första klass i Finland, ja.

AL: Mm.

ATSJ: Och andra klass skulle jag gått här. Men det blev ju, jag kunde inte språket så.

AL: Nej.

ATSJ: Så då fick jag börja första klass. Tredje klassen gick jag i Finland.

AL: Mm.

ATSJ: Likadant fjärde. Men så, det var då, och så dog min syster Arja, 46 dog hon. (1946)

AL: Ok. Av vadå?

ATSJ: Cancer, pankreas, alltså bukspottskörteln. Det kunde dom ju ingenting göra åt.

AL: Nej. Hur gammal var hon då?

ATSJ: 16. Duktig simhopperska, hade det vart i dagens läge så hade hon... Oj, oj, oj. Jag var och tittade på henne, jag och min kompis. Hon hoppade från tio meter, och gjorde. (Hon visar med händerna att hon gjorde snurrar)

AL: Ja.

ATSJ: Ja Gud, va! Ja.

AL: Ja, fantastiskt, att man vågar, ja.

ATSJ: Ja. Men det, ja, det hade blett nånting utav henne.

AL: Mm.

ATSJ: Ja, men så är det.

AL: Men då åkte ni första gången 39, och sen tillbaka, och sen andra gången ni åkte till Sverige var det 42, 41? (1939, 1942, 1941)

ATSJ: Ja, flickorna, mina systrar, dom åkte säkert på hösten 41, så åkte jag tillbaks 42, på våren. (1941, 1942)

AL: Mm.

ATSJ: Samma år som mamma dog.

AL: Ok, mm.

ATSJ: Ja.

AL: Och hur länge var du i Sverige då?

ATSJ: Nej, då var jag ju, nej. Jag var la inte, för jag blev ju kallad tillbaks. Men jag var la där bara ett år ungefär.

AL: Mm.

ATSJ: Jag gick ju fjärde klass i Finland.

AL: Mm. Ett år ungefär, ja.

ATSJ: Ja, sen skulle ju alltså, man blev ju inte prioriterad så utan andra skulle också få komma iväg.

AL: Mm.

ATSJ: Och äta upp sig som man sa, och vila från det här bombardemanget.

AL: Ja. Men hur kändes det att åka fram och tillbaka?

ATSJ: Nej, det var inte bra.

AL: Nej.

ATSJ: Det var inte bra. Och i och med att mamma inte finns då var det jobbigt att komma tillbaka.

AL: Mm.

ATSJ: Det var det.

AL: Mm.

ATSJ: Men, ja. Men där var mycket hemskt. Tyskarna kom ju dit, det var ju förskräckligt.

AL: När var det?

ATSJ: Ja det kan jag, det var la då när jag, jag var la nio, tio år.

AL: 43? (1943)

ATSJ: Nånting ja, ja, jag vet inte men. För pappas bror Vilho, dom hade. Usch min näsa. (Hänvisar till att hennes näsa rinner) Dom hade åtta barn. Det var förskräckligt massa.

AL: Ja.

ATSJ: Men det var så där. Och...

AL: Kolla här. (Räcker över näsduk)

ATSJ: Ja.

AL: Jag hade, så du slipper leta.

ATSJ: Tack, tack. Dom hade en barnflicka.

AL: Ja.

ATSJ: Om hon var judinna, eller inte, det kan jag inte säg.

AL: Om hon var?

ATSJ: Om hon var judinna.

AL: Ok.

ATSJ: Det vet jag inte.

AL: Nej.

ATSJ: Men i alla fall, så en kväll, ja mina systrar var inte hemma då. Utan det var bara jag hemma, och pappa. Då knackar det på dörren, och öppnar, då står där en uberlöjtnant, med sin assistent, nazist. Svartklädd med svarta stövlar och där han, uberlöjtnant han hade sin uh! (Hon tecknar med händerna på huvudet)

AL: Hatt på?

ATSJ: Ja, den här med skärm och massa bröte. Och han den nazisten, med ett döskallemerke, i båtmössan.

AL: Mm.

ATSJ: Och så frågade om vi känner till Fräulein vad det, vad var det hon hette? Fröken Fryland, ja. "Nej" sa pappa. Och det visste vi ju för hon hade vart där hos oss på natten.

AL: Mm.

ATSJ: Innan hon skulle söka sig till Sverige.

AL: Ok, mm.

ATSJ: Och så, sa den här, - Du ljuger! "Nej". Och jag hade ju fått tillsägelse, så jag fick inte yppa ett ord om jag skulle bli tillfrågad utav nån om...

AL: Mm.

ATSJ: - Du ljuger, sa han. Och så ett knytnäve rätt i ansikte på han. Och glasögonen i tusen bitar, och näsan började blöda. Och då blev jag så arg, jag blev så arg! På den tiden hade man pjäxor som var stenhårda.

AL: Mm.

ATSJ: Och där framme var det ju så hårt, så hårt. Jag tog, hade såna på mig. Jag tog och sparka han mitt på smalbenet, med mina. Och han svor på tyska och slått till mig. Men jag släppte inte hans ögon med min blick. Jag sa bara- du slår inte min pappa!

AL: Mm.

ATSJ: Och då gick... (Hon visar att han sänkte handen)

AL: Då gick han, eller?

ATSJ: Handen ner, och sen – Heil Hitler. Sen försvann dom.

AL: Usch då.

ATSJ: Men det är klart, han blev så paff att en liten barnunge på nio, tio år vågade protestera mot han.

AL: Ja...

ATSJ: Han var ju inte van vid det, förstår du.

AL: Nej.

ATSJ: Det gjorde nog ont det där!

AL: Ja, det tror jag.

ATSJ: Och det ögat, och det ansiktet, och dom ögonen, dom glömmer jag aldrig.

AL: Nej. Hm, det var modigt gjort, av dig!

ATSJ: Ja, det kunde gått galet, det sa pappa. Detta kunde gått galet. Ja, men sa jag – jag blev så arg, vad ska han slå sönder dina glasögon och...

AL: Mm.

ATSJ: Och glasögon som var så hopplöst att få tag på. Men denne fabrikschefen som ägde denna här, fabriken. Han hade socialt, börjat redan med sociala medel. Förstår du, blev nån sjuk i familjen utav hans anställda, så hade han en, han hade företagsläkare.

AL: Mm.

ATSJ: Dom fick gå gratis till den. Och skulle dom läggas in på sjukhus så betalade han vistelsen för en vecka.

AL: Ja.

ATSJ: Så det var han som hjälpte honom till glasögon.

AL: Mm.

ATSJ: Kannisto hette denna läkaren. Och han var hemma mycket för jag klämde fingret i affärsdörren, så det har jag men av än.

AL: Jaha.

ATSJ: Ja. Men sicka hemska, usch, och sist jag träffade faster Miriam, som hon hette. Frågade jag henne, vet du nånting om hur det gick med denna barnflickan? För hon gav sig iväg tidigt på morgonen. Nej, hon sa, hennes öde har jag ingen aning om. Men, och vi vet inte, det var ingen som visst. Så troligen hade la tyskarna fått tag på henne. Gjort av med henne. Förstår du, det var ju hemliga armén som man säger, som gjorde sabotage för tyskarna.

AL: Ok, mm.

ATSJ: Så troligen hade nån i kedjan dom har fått tag på, och plågat denna människa så. Så hon hade uppgett...

AL: Mm, namn...

ATSJ: Och så vårt namn det var ju ovanligt.

AL: Mhm? Ja.

ATSJ: Ja, ja alltså det. Så en dag när Eva och jag vi var ute på isen och åkte skridskor, så kom där en karl. Gick med en korg, nånting i handen, så frågade han – är detta, är detta en fabrik? Ja, sa vi. Vi fattade ju ingenting, och det var ju fabriken.

AL: Nej.

ATSJ: Och så var där ju en fabrik till som tyskarna hade tagit över, alltså det var en mekanisk verkstad. Han bodde ju granne rätt över gatan, eller gatan och gatan, det var ju ingen gata där utan det var ju bara gräs. Det tog dom, de bara kom och tog, alltihop. Pojken åkte till fronten och han var ju för gammal för att åka till fronten, så det, kära nån sicket. Och där tog dom tvångsarbetare, och bland dessa var våran faster Ida.

AL: Jaha.

ATSJ: Du, dom fick stämplat in ett, tatuerat ett nummer här. (Hon visar underarmen)

AL: Mm.

ATSJ: Bara för att dom skulle ha reda på vad det var för några. Och hon hade smitit en dag, för hon hade fått menssen. Hon kunde ju inte gå med det, där.

AL: Nej.

ATSJ: Och smet hem och skulle, för det var inte långt ifrån. Och när hon kommer tillbaks så blir hon misshandlad. Ja dom var hemska. Förstår du, sa pappa – ni får inte gå i närheten av den fabriken, ni får inte gå nära, ni får inte. Och skulle dom bjuda på nånting så, för dom, choklad hade dom.

AL: Mm.

ATSJ: Och chokladkakor, och dom skulle visa film och så alla som kom fick dom en chokladkaka. Pappa sa – nej, du äter inte choklad!

AL: Mm.

ATSJ: Och jag smakade ju på den. – Du äter inte detta här, för det vet man inte vad dom har hittat på.

AL: Nej.

ATSJ: Så det, han tog det ju ifrån mig, så jag fick inte.

AL: Mm.

ATSJ: Och så visade dom film, ja, halledudanens, ja , det var ju propaganda för nazisterna direkt.

AL: Ja.

ATSJ: Ja, det är det alltså, det ... Usch!

AL: Mm.

ATSJ: Ja alltså, dessa hemska... Och sen skolan, jag gick på andra våningen i skolan. Där var både pojkar och flickor, men vi var delade klasserna, alltså pojkarna gick för sig själva och vi gick ju. Och så en morgon, dom tyskarna började ju att bygga ut kraftverket. Och det var ju bara krigsfångar. Utanför gatan var ju där, så precis på gatan, andra sidan där var ju taggtråd, taggtråd flera lager, taggtråd. Och så var det baracker, och baracker, jag vet inte om det var nog en fem, sex baracker. Och så dessa vakter och dessa hundar som sprang där, det var ju schäferhundar.

AL: Mm.

ATSJ: Så en morne, när man kom där så, Achtung Achtung! Var det högtalare, som gapade detta här. Och, och töserna vi var ju för, nyfikna. Så vi gick till fönstrena och titta. Nej, sa lärarinnan, att bry er inte om det där. Bry er inte om det där. Ja, då fick vi reda på, att sen dagen efter, att tre fångar hade flytt.

AL: Mhm.

ATSJ: Dom hade, vid strandkanten, dom trodde la dom skulle komma, ja. Men det gick ju inte. Och så när vi tittade ut då, då hänger det en i dessa här, taggtråd. Det var ju elektricitet.

AL: Jaha.

ATSJ: Så den var ju död.

AL: Usch då, ja.

ATSJ: Hängde så. (Hon visar med armarna uppsträckta)

AL: Mm. Som ni såg?

ATSJ: Som vi såg, mm.

AL: Mm, från skolan?

ATSJ: Ja, bygga ett fängelse?!

AL: Ja...

ATSJ: Det var ingen hänsyn, hänsynslösa. Och det var ju det lärarinnan menar, vi ska ju inte se detta här.

AL: Nej, det kan man ju förstå.

ATSJ: Och sen, det här achtung, sen hörde vi ju skott, så det var troligen det var, ja.

AL: Mm.

ATSJ: Det är klart, de blev la skjötna

AL: Mm.

ATSJ: Usch! Det är så gräsligt sånt här så.

AL: Mm.

ATSJ: Så den som inte har upplevt krigets fasor, den vet inte vad det är.

AL: Nej.

ATSJ: Kan man inte i sin levandes fantasi, tänka sig hur gräsligt. Och så då när tyskarna kom, så tog dom våran gymnastiksal. Det var bara att dom skulle vara där. Och så två tanks placerade dom på skolgården. (Tanks är stridsvagn)

AL: Mhm.

ATSJ: Det var ju inget, och att sätta tanks på skolgården, med barn! Och du vet, pojkarna är ju nyfikna på allt sånt där. Och där var ju, där gick ju vakter med bajonetterna på. Och där var ju en pojk som gick och pillade på, ja, ja.

AL: Mm.

ATSJ: Han klippte av ett par fingrar på honom.

AL: Nej...

ATSJ: Men då blev det levande med, vad heter det, det hära hm. Nej inte rektorn, vad heter det?

AL: Nej, det vet jag inte. Nån som jobbade på skolan?

ATSJ: Ja, ja, han, han var nej. Nej men vad heter det? Inte rektor, det heter något annat.

AL: Det vet jag inte vad vi letar efter.

ATSJ: Ja, så han gick ju till kommendanten, att här, så här får det inte gå till.

AL: Nej.

ATSJ: På ett barn, och göra på detta viset. Och ni ska försvinna här ifrån, och det, han fick igenom sitt, förstår du. Han var en auktoritär. Och vågade säga ifrån.

AL: Men soldaten alltså, kapade av hans fingrar, den här pojken?

ATSJ: Ja.

AL: Ja...

ATSJ: Med, med bajonetten.

AL: Med bajonetten.

ATSJ: Det var ju vasst som in i vassen.

AL: Usch då.

ATSJ: Bara kom direkt och... (Hon visar med ett slag i luften)

AL: Mm.

ATSJ: Det är ju inte klokt.

AL: Nej.

ATSJ: Överläraren!

AL: Överläraren.

ATSJ: Ja. Så det, ja, usch.

AL: Mm.

ATSJ: Ja, ja.

AL: Men hur länge var du kvar i Finland, när flyttade du hit sen?

ATSJ: Det var 47, femte i sjunde. Kom jag hit. Och då skulle jag bara vara här på sommarlov. För jag hade sökt in på lyceumet, som det hette på den tiden. Jag var tolv år, då skulle jag gått där till jag hade tatt studenten.

AL: Vad hette det sa du, lyce?

ATSJ: Lyceum, jag vet inte, det är en skolsort, jag vet inte om det finns här.

AL: Nej, det jag vet inte, får kolla.

ATSJ: Men då började man, då började man när man var ja, tio, tolv år och så gick man till man tog studenten. Mina systrar läste ju på samskolan.

AL: Mm.

ATSJ: Så det, ja.

AL: Men då skulle du bara vara här på sommarlov?

ATSJ: Sommarlov.

AL: Men hur blev det?

ATSJ: Nehej, sa, förstår du, det fanns ju inte nånting att köpa i Finland. Skyltfönstren var helt tomma, fanns inte, fanns inte nånting. Inga kläder, inga skor, ingenting. Det var bytesmarknad, bytesmarknad, byta av skor och byta klänningar och byta, ja, vad man kom. Man hade nånting att byta med, en del hade ju ingenting.

AL: Nej.

ATSJ: Men vi hade ju bekanta på landet så vi klarade oss ganska bra med både mjölk, ägg och smör och ost.

AL: Mm.

ATSJ: Sånt, för vi. Och svarta marknaden var ju nånting så dyrt, så dyrt, så dyrt, så.

AL: Mm.

ATSJ: Så dom, där intill, huset intill, där var en, hon var änka. Hade tre barn, den äldsta sonen han var vid fronten. Så han kom hem i alla fall när kriget var slut. Men hon åkte till Kautokeino, det är högt upp. (I Norge)

AL: Mm.

ATSJ: Och han, och gick över där, och smugglade med sig både kaffe och socker och vad var det mer? Ja det var nånting annat, jag vet inte.

AL: Mm.

ATSJ: Ja, så där var ju lite trafik där, och hon försörjde sig ju på detta, svartabörshaj. Men det fick la tyskarna reda på, förstår du. En dag så kom ju ” Svarta Maja” som vi kallade deras, den hära lilla lastbilen som, flaket var klätt med presenning.

AL: Mm.

ATSJ: Ursteg två, sån dära nazistklädda. Och in där, och det var ett herrans liv. Och dom slog ut ett fönster, här var 20 minusgrader, kommer så väl ihåg det. Och tanten kom ut med blått öga och armen hängde, den var avslagen här, så bägge piporna. (Hon visar på sin underarm)

AL: Usch, ja.

ATSJ: Och ja, det var la nån som hade tjallat, sagt att hon håller på med sånt, och det, och dottern som var ungefär min ålder. Hon blev sig aldrig lik, så dom tror att hon blev våldtagen eller nånting, för hon blev aldrig sig lik mer. Och sen hjälpte ju andra tanter där, att hon kom till läkare, förstår du, det var ju nått rent bedrövligt.

AL: Mm.

ATSJ: Ja, stackars människa, och så fick hon tag på nån masonitskiva eller vad det var och fick satt för fönstret. Fanns ju inte glas, fanns inte nånting.

AL: Nej.

ATSJ: Och jag vet att 46, på midsommar, då var där ett ungt par som bodde i ett hus intill nästan, där vi bodde. Som gifte sig, och dom hade ju ingenting, kära nån. Fanns ju inte att köpa nånting till dom, så folk runt i kring gav dom stekpanna, en. Och en annan gav en gryta, och nån hade några bestick som den gav. Och så några tallrikar, och så några kaffekoppar och glas, ja kära du.

AL: Mm.

ATSJ: Nej, och så gardiner, vet du vad dom hade för nånting som gardiner? Kräppat papper.

AL: Ja.

ATSJ: Som var krusat så här i kanten, som dom hängde som gardiner. Och papperslakan.

AL: Jaha.

ATSJ: Och vet du vad, så vävde dom utav snöre, mattor, det kunde man få köpa.

AL: Mm.

ATSJ: Mattor, och det var stora mattor, gångmattor och...

AL: Mm.

ATSJ: Och skor, jag vet att på examen skulle jag ha skor, för dom var ju för små, mina andra skor. Då var dom gjorda utav, utav snöre som man vävt ovanpå.

AL: Mhm.

ATSJ: Men vet du vad sulan var? Utav wellpapp, hoppresad. Så när jag gick ut, det var väl regnet, eller, så löstes de ju upp.

AL: Ja, det blev ingenting kvar?

ATSJ: Ja, sånt, ja alltså, ja. Tänk vad man har, men jag tänkte det, tänk om man hade gömt dessa här skorna. Eller nån matta.

AL: Mm.

ATSJ: Ja, ja alltså det, det var papper allting, dom sökte bara papper.

AL: Man tog vad man hade?

ATSJ: Ja, ja. Och så, då när det blev slut på kriget så, amerikanerna dom skickade ju en massa, så pulver, som skulle bli nån kräm. Nehej sa pappa, inte sånt där konstgjort.

AL: Mm.

ATSJ: Ja, ja. Det var, det var nånting, jag vet inte vad det var.

AL: Nej, men ni fick inte äta det?

ATSJ: Nej, tyckte han inte, nej. Men så var det ju ransonering på allting, ransonering det fanns, och ransonering när det inte fanns nått att köpa.

AL: Nej.

ATSJ: Va? Inte ett, inte.

AL: Nej.

ATSJ: Nehej, en gång, ja det var när, ja det var la då när jag, 43 eller nånting, jag skulle åka till Sverige i alla fall. (1943) Då satt jag i skyddsrummet från åtta, till halv åtta på morgonen, åtta på kvällen. Och jag skulle åka till Sverige klockan nio, gick tåget.

AL: Ja.

ATSJ: Och det blev alltså, alltså det tutade att det var över vid tvåtiden på natten. Jag hann, vi hann inte mer än innanför dörren och slängt av oss kapporna och så tutade det igen, att nu var det på gång igen. Och då blev där en ny omgång bombningar. Och när, då på morgonen när jag skulle iväg till stationen, så mötte jag pappa på, mötte vi pappa på isen. Han var som en isstod, han hade vart och släkt elden, fullt av is här och mössan var ju bara isstod, det var ju genomvått och så kallt.

AL: Mm.

ATSJ: Usch! Ja herre, det var. Ja, han visste ja att jag skulle iväg, men han.

AL: Mm.

ATSJ: Ja, det var nått ynkligt, usch. Och det brann på bägge sidor när vi gick på gatan, vi fick gå mitt i för det brann på bägge sidor. Halva stan brann upp då.

AL: Ja.

ATSJ: Det var nått förskräckligt. Hade jag inte nån...

AL: Men då hann ni säga hej då till, till pappa?

ATSJ: Ja, det var precis bara, hej då, och inte mer.

AL: Mm.

ATSJ: Ja, här är nog nån...

AL: Men då reste du till Sverige för tredje gången?

ATSJ: Jaha, också när jag skulle tillbaks till Sverige en gång, då, ja, åkte vi med båt över. (Anita letar bland foton)

AL: Ja, ni åkte med båt, sa du.

ATSJ: Ja, och då, rätt som det var så slutade motorerna och gå, och det blev tyst. Och så kom en Lotta ner och satte ett band runt våra, som hon hade i handen.

AL: Mm.

ATSJ: Vi var fem, eller sex barn som hon satt, och tog på oss kläderna. Och sen skulle vi gå upp på däck, och tyst, hon bara gjorde så. (Anita visar med fingret framför munnen) Och det var ett barn, en barnunge i ett annat, som började vröla och skrika, och direkt satte ner med, med han. Ned, det var en pojk. Då var där ubåtar.

AL: Mm.

ATSJ: Och det var Brynhild, hette båten. Det, den gick ju i trafik mellan, var det här nånstans, Varberg eller här i Falkenberg? Gick la nån båt till Danmark, nån färja, jag har för mig det var Brynhild.

AL: Mm.

ATSJ: Ja, det var hemskt.

AL: Mm.

ATSJ: Vad har jag här, där är, vad har Margit skrivit på baksidan, hon har skrivit nånting.

AL: Mm, "mitt på planen var vårt skyddsrum under andra världskriget".

ATSJ: Ja, där står nog, där är nog en skylt. (Hänvisar till ett foto)

AL: Mm, just det.

ATSJ: Och där är pappa med...(Hänvisar till foto)

AL: Mm.

ATSJ: Och här var dom ute och gick. (Hänvisar till foto) Och då blev dom fotograferade, när dom var små. Det är Margit den stora.

AL: Ja, ja.

ATSJ: Ja, vad hade jag här för nånting? Ja här, här är det där kortet, om jag, om det var min födelsedag eller, då eller första gången vi var...

AL: Ja, här i Sverige?

ATSJ: Ja.

AL: Mm, vem utav dom är du?

ATSJ: Det är jag där.

AL: Med rosetten? Mm.

ATSJ: Och här är jag också. (Hänvisar till foto)

AL: 1940, ja.

ATSJ: Ja.

AL: Töringe 3, Vinberg.

ATSJ: Där är jag, sju år. (Hänvisar till foto)

AL: Mm.

ATSJ: Där är, men här är nått, pappa syns ju att den inte hann att sova och inte får äta tillräckligt, har du sett så hemskt? (Hänvisar till foto)

AL: Mm. Ja, det måste vart en tuff tid?

ATSJ: Usch! Han fick aldrig gå ner i skyddsrummet, aldrig. Och tre gånger blev han inkallad till fronten, men det var denne fabrikschefen som sa att då får jag stänga, och då får ni inget tyg.

AL: Mm, så då fick han vara kvar.

ATSJ: Ja.

AL: Fina bilder.

ATSJ: Ja, det är ju såna där minnen.

AL: Mm, hur gammal blev din pappa?

ATSJ: Han blev, han dog 65 och var född tre, 1903, vad blev han, 62. (1965)

AL: Ja.

ATSJ: Ja, han dog utav KOL.

AL: Ok, mm.

ATSJ: Lungemfysem som det hette på den tiden.

AL: Mm. Men när du var här i Sverige, kom du till samma familj varenda gång?

ATSJ: Ja, ja.

AL: Mm, Anna hette hon, ja. Men kändes det bra att komma tillbaka till samma plats?

ATSJ: Ja, ja, då hade ju mina lekkamrater och allting där.

AL: Mm.

ATSJ: Och bekant.

AL: Ja.

ATSJ: Nej det hade vart förskräckligt att komma till olika.

AL: Mm.

ATSJ: Fy.

AL: Ja. Dina bröder, som var här hela tiden.

ATSJ: Ja.

AL: Hade ni nån kontakt med dom?

ATSJ: Inte i början sådär, nej.

AL: Nej.

ATSJ: Dom var, det kallades för lite jävt folk.

AL: Ok, jävt folk?

ATSJ: Om, om, umgicks med präster och ja.

AL: Ja.

ATSJ: Sånt där lite högre.

AL: Mm, men bodde ni nära varandra?

ATSJ: Ja dom, samma socken.

AL: Samma socken.

ATSJ: Samma församling, och det var vi alla fem, samma församling.

AL: Ja, ja.

ATSJ: Vinbergs församling.

AL: Mm. Men då fick ni kontakt sen efter hand?

ATSJ: Ja, mm.

AL: Hur gamla var ni då?

ATSJ: Ja, tolv, tretton ja. Så kom Margit på besök så då träffades vi ju, varenda sommar, nästan, när hon var här. För hon, det var nästan varenda sommar kom hon nån period.

AL: Mm, men den här Anna som du berättade om, hade hon några egna barn?

ATSJ: Nej, nej.

AL: Nej.

ATSJ: Det hade hon inga.

AL: Och bodde hon med sina föräldrar sa du?

ATSJ: Ja, nej men hon gifte sig ju, hon var gift när jag kom tillbaks andra gången.

AL: Mm.

ATSJ: Då var hon gift, men dom fick inga barn. Sperling och Anna.

AL: Mm.

ATSJ: Ja.

AL: Men hur trivdes du här i, i Vinberg?

ATSJ: Jo, det är klart att, hon hade ju bageri, så jag fick ju jobba, det ska gudarna veta.

AL: Ja.

ATSJ: Upp tidigt på mornarna.

AL: Mm, var det nånting du tyckte om eller var det bara nånting du var tvungen?

ATSJ: Ja, det gick ju. Jag tänkte aldrig på nånting direkt. För, nej. Lärarinnan ville ju att jag skulle fortsätta och läst. Men det var ju inte på den tiden, då fick dom ju betala, för sig.

AL: Mm.

ATSJ: Det var ju inte gratis som det är nu.

AL: Nej.

ATSJ: Så det, det blev ingenting med det. Vad är detta för nånting, vad är det här.(Anita letar bland sina papper)

AL: Men hur länge bodde du med Anna då, och Sperling?

ATSJ: Ja bodde där enda till jag gifte mig, 69. (1969)

AL: Ja.

ATSJ: Men jag gick ju på utbildning så jag, 65 började jag på Apelvikens sjukhus, provanställning som det hette på den tiden. (1965) Och sen gick jag biträdesutbildning och sen gick jag undersköterska.

AL: Apelviken i Varberg?

ATSJ: Ja, det som är kusthotellet nu.

AL: Mm, ja, där är fint.

ATSJ: Mm.

AL: Så du har jobbat som undersköterska i hela ditt liv?

ATSJ: Nej, jag var föreståndare på Vinbygården, i Vinberg, ålderdomshemmet. 21 år jobbade jag där. Ja, det var galet och lägga ner ålderdomshemmen, det är det stora misstaget dom har gjort.

AL: Mm, ja det är inte så bra att stänga innan man byggt nya, då blir det ont om plats.

ATSJ: Usch så galet, så.

AL: Men du sa du gifte dig 69?

ATSJ: Mm.

AL: Med?

ATSJ: Henry.

AL: Henry.

ATSJ: Johansson.

AL: Mm, hur träffades ni?

ATSJ: Det var på gammeldans, det var ju populärt då, att gå på gammeldans.

AL: Ja.

ATSJ: Ja.

AL: Mm. Men då gick du i skola både i Finland och i Sverige?

ATSJ: Ja.

AL: Var det nån skillnad på skola i Sverige och i Finland?

ATSJ: På den tiden var det nog inte så stor skillnad som det är idag.

AL: Ok?

ATSJ: För idag har ju ungarna tatt över.

AL: Mm...

ATSJ: Ja, sånt är det inte i Finland i alla fall, där får dom veta hut.

AL: Ja, ok.

ATSJ: Här är mitt svenska medlemskap. (Hänvisar till ett papper)

AL: Mhm.

ATSJ: 71 eller vad det nu var. (1971)

AL: Mm.

ATSJ: Medborgarskap.

AL: Varför ansökte du om att bli svensk medborgare?

ATSJ: Jo men jag var ju inte det.

AL: Nej, men du, ja...

ATSJ: Man blev inte det när man gifte sig.

AL: När man gifte sig.

ATSJ: Nej, nej, det blev man inte. Och tänk att, Dahlbring, då när jag stannade kvar här. Då hade jag ju inte uppehållstillstånd.

AL: Nej.

ATSJ: 47, då när jag kom. (1947)

AL: Nej.

ATSJ: Men Dahlbring, kommissionären brydde sig inte om det, utan han, det var ju ransoneringskort också på den tiden, på vissa saker. Han skrev ett ransoneringskort och han brydde sig inte om att jag inte hade.

AL: Nej.

ATSJ: Men så kom där en ny, fjärdingsman. Jarlhage, då ringde han en dag, sa han – fröken vistats i riket utan tillstånd! Jaha, det gör jag, - hur har detta kunnat pågå i så många år? Jaha sa jag, det vet jag inte, fråga Dahlbring. – Jaha, då får ni ansöka om uppehållstillstånd. Jaha, det fick jag göra en gång om året.

AL: Mm.

ATSJ: Han var så, usch!

AL: Ja, ja.

ATSJ: Va.

AL: Olika hur man...

ATSJ: Ja.

AL: Mm.

ATSJ: Här är Kalevala, den har jag, den är på finska. (Hänvisar till boken)

AL: Mm.

ATSJ: Jag har nog ett sånt smycke med mig.

AL: Ja.

ATSJ: Var har jag, jag har inte det på mig? Nämen, fick jag inte det med mig? Och det kunde farmor och mormor, det kommer jag så väl ihåg, då var jag la inte mer än tre, fyra år,

för det var innan jag var, hade åkt hit. Då satt dom på varsin stol mitt emot varandra och läste ur Kalevala, utantill, verser. Dom hade ju haft den som läsbok i skolan.

AL: Ja, ja.

ATSJ: Så därför kunde dom ju.

AL: Ja.

ATSJ: Åh, jag tyckte det var nånting.

AL: Ja.

ATSJ: Ja.

AL: Så vad står det i den här boken, för mig som inte kan finska?

ATSJ: Det är om Väinämöinen, alltså det är ju fantasifigurer.

AL: Ja.

ATSJ: Alltså, det är ju finsk sån här, som grekerna har, vad heter det?

AL: Mm, skapelseberättelse nästan?

ATSJ: Ja, det är ju.

NN: Hur länge blir ni här?

AL: Vad sa du?

NN: Hur länge blir ni här?

AL: Eh, till tolv är tanken, vad är klockan?

NN: Till?

AL: Till tolv är tanken.

NN: Jaha.

AL: Vad är uret? Vi har ingen...

Slut på inspelning.

Inspelning 2

ATSJ: Ja, nej men det Väinämöinen det handlar om...

NN: Hänger jag av min jacka här, så slipper jag ha den där ute, så bra. Tack ska du ha.

AL: Mm. Tack.

ATSJ: Var i himmelen gjorde jag av den?

AL: Blev den borta? Vi ska se, jag ska ta lite foton, på dina foton tänkte jag.

ATSJ: Jaha.

AL: Och på dig själv också, om jag får det, det hoppas jag. Eh, då ska vi se.

ATSJ: Hur ser man ut i håret då?

AL: Ja, det ser så bra ut så.

ATSJ: (Skratt)

AL: Jag tänkte bara fråga det här, är det första gången du berättar om vad som har hänt eller har du berättat det här förut?

ATSJ: Jaha, jaha, inte till nån utan, det är bara mina närmaste.

AL: Mm.

ATSJ: Så, men sen en gång, när det var flykt ifrån Karelen, och där kom ju massor med folk ifrån, så kommer farmor springandes. Hon bodde i huset intill nästan, och sa om vi kunde ta nån, nån som fick hus över natten.

AL: Mm.

ATSJ: Ja, sa pappa att, då får dom ta vindsrummet. Vi hade ett vindsrum. Och det var Ahtisaari, den som blev våran president och nobelpristagare. (Martti Ahtisaari)

AL: Jaha, som ni fick husera?

ATSJ: Ja.

AL: Ja, vad häftigt.

ATSJ: Dom fick ju fly ifrån östra sidan.

AL: Så ni tog in dom över natten eller?

ATSJ: Ja, dom var där nån dag också, för jag kommer ihåg att hon kokade välling till den här lille pojken.

AL: Ja, där ser man, som det kan gå. Men tror du det är viktigt att berätta vad man har varit med om?

ATSJ: Ja, som hon Heidi, polska som överlevde nazisten, koncentrationsläger, där har jag ju vart, i Auschwitz, och tittat.

AL: Ja.

ATSJ: Och det är ju hemskt.

AL: Mm.

ATSJ: Ja, är vi på väg dit igen?

AL: Ja, det är...

ATSJ: Alltså, dessa som kallar sig för att va kloka. Och tror att det hjälper att slå ihjäl varandra.

AL: Nej.

ATSJ: Va! Hur dumt får det va, att det blir nån förbättring.

AL: Nej, det är skrämmande hur det...

ATSJ: Vilken värld, den ser ut. Och den här galningen som dom har, som dom har röstat fram i Amerika, det är ju förskräckligt.

AL: Ja. Ja, det är väl därför det är ännu viktigare att berätta?

ATSJ: Ja.

AL: Så att man får lära sig.

ATSJ: Här ser du min, min fjärdeklass betyg.

AL: 9a var det bra betyg?

ATSJ: Ja, 10a var ju högst.

AL: Mm.

ATSJ: Det är ju det systemet dom vill införa här.

AL: Ja.

ATSJ: Slöjd var jag dålig i och var det var mer för nånting.

AL: Ja, du får berätta där vad, vad var det? (Hänvisar till betygen som står på finska)

ATSJ: Ja det är ordning och sånt här.

AL: Ja, det var du, det var du bra på.

ATSJ: Uppförning.

AL: Det var du dålig på?

ATSJ: Det var kristendom.

AL: Mm.

ATSJ: Och det är läsa, och skriva finska. Och det var ju egentligen konstigt att jag kunde skriva så pass.

AL: Mhm, ja.

ATSJ: Också, (ljudar på finska) men det var ju, det var la naturlära. Och det var jag inte så intresserad av. Vad står där? Detta, det var matematik.

AL: Mm.

ATSJ: Och så var det teckning, och så var det handarbete, det var jag ju värdelös på.

AL: (Skratt) Ok, men det var inte så dåligt betyg.

ATSJ: Ja, så var det gymnastik och lekar.

AL: Mm.

ATSJ: Och så var det sång, där hade jag 9a. Ja, jag min äldsta syster hon sjöng i domkyrkan.

AL: Mhm.

ATSJ: Solo.

AL: Jaha.

ATSJ: Hon gick och tog sånglektioner, men så var hon och sjöng på länssjukhuset och såg alla dessa krigsinvalider, då fick hon en tankeställare. Vad är det för, jag håller på med? Och det var då hon började och läsa till sjuksköterska.

AL: Ok.

ATSJ: Och det ser man tydligt på, jag har två foton hemma. Där hon är på, håret, krulligt och fint, och sen när hon är elev som sköterska, rakt hår och bakåtkammat.

AL: Jaha, mm.

ATSJ: Helt, nej, hon tycker det var fåfängt.

AL: Mm, ja. Vi ska ta kort på några foton, så där, tänkte jag. Vi börjar med det.

ATSJ: Nämen, här, vi kan väl ha lite ordning på oss, behöver inte ha... (Anita städar på bordet)

Kameraljud

Slut på inspelning